

4. Журавель В. А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів / В. А. Журавель // Вісник Акад. прав. наук України. – 2009. – № 2 (57). – С. 197–208.
5. Шевчук В. М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів / В. М. Шевчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 5. - С. 248-252.
6. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / В. В. Тіщенко. — Одеса : Фенікс, 2007. — С. 210, 211; Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз). — С. 180;
7. Постіка І. В. Загальні положення тактичної операції «Встановлення алібі» / І. В. Постіка // Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті й розслідуванні злочинів. — К., 1996. — С. 70–79;
8. Шепітько В. Ю. Криміналістика : енциклопедичний словник / В. Ю. Шепітько. – Х. : Право, 2001. – 560 с.

Дробний Михайло, здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорович, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

СИСТЕМА ГАРАНТІЙ ДОТРИМАННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною умовою, що гарантує забезпечення законності під час проведення оперативних заходів та відповідних прийомів застосування спеціальної техніки, є відповідність цих прийомів та дій до вимог законів, що становлять їхню правову основу. Порушенням законності під час застосування технічних засобів в ОРД вважають діяння (дію або бездіяльність), що суперечать відповідному нормативному акту або порушують вимоги нормативного акта.

Забезпечення прав і свобод громадян має своє вираження як у недопущенні дій, не передбачених нормами закону, так і тих, що суперечать закону за своєю суттю, тобто:

– проведення лише тих заходів і в тих випадках, що передбачені нормами законів, які регулюють сферу діяльності правоохоронних органів; – вжиття заходів у чіткій послідовності з положеннями відповідного закону і підзаконних нормативних актів;

– неприпустимість дій, не передбачених законодавством та підзаконними актами, тим паче, які їм суперечать;

– обов'язкове вжиття заходів, передбачених законодавством [1, с. 212].

Головне питання правомірності проведення оперативно-розшукових та інших заходів – це забезпечення гарантованого захисту від їх довільного, несанкціонованого проведення, а також правомірність застосування спеціальної техніки, прийомів і дій з їх використання.

Порушення законності під час проведення ОРЗ виражаються у порушенні принципів ОРД; неправомірному прийнятті рішень про їх проведення; недотримання умов проведення; неправомірне застосування спеціальної техніки; не проведення ОРЗ, коли його необхідно було провести.

Під час застосування ОРЗ працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати їх відповідність до ступеня суспільної небезпеки злочинних посягань та загрози інтересам суспільства й держави. Під час здійснення ОРД не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб.

Ці положення Міжнародного пакту закріплено у ст. 30 Конституції України як конституційний принцип недоторканності житла. Ця конституційна норма захищає власника житла від посягання на нього з боку посадових чи інших осіб державних органів, у тому числі й тих, які здійснюють ОРД та кримінальне судочинство. Водночас ця конституційна норма визначає, що у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, можливий інший, установлений законом порядок проникнення в житло чи в інше володіння особи, проведення в них огляду й обшуку. Про це йдеться також у Законі України “Про Національну поліцію”, який визначив поліцію як центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції повністю відповідає ст. 3 Конституції України [4], яка головним обов'язком держави визначає забезпечення прав і свобод людини. Щодо конституційної гарантії недоторканності житла чи іншого володіння особи, основна діяльність поліції така.

Поліція, здійснює превентивну та профілактичну діяльність, виявляє причини й умови, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, і вживає заходів з метою їх виявлення та припинення. Крім того, вона здійснює оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну функції, має право безперешкодно у будь-який час доби входити на земельні ділянки, в жилі та інші приміщення громадян у разі

переслідування злочинця або припинення кримінального правопорушення, що загрожує життю мешканців, а також у разі стихійного лиха та в інших надзвичайних ситуаціях. Відповідно до своєї компетенції поліція має право в будь-який час входити і в жилі приміщення осіб, які перебувають під адміністративним наглядом тощо [5].

На думку І. П. Козаченка, “механізм негласного проникнення повинен відповідати таким вимогам:

1) проникнення в житло може здійснюватися лише з метою огляду і візуального спостереження в ньому. Фіксація фактичних даних може здійснюватись із застосуванням фото-, аудіо- й відеозйомки та інших технічних засобів;

2) обшук непроцесуальним шляхом забороняється;

3) орган, який прийняв рішення про негласне проникнення, зобов'язаний винести постанову про необхідність такого заходу на основі заведеної оперативно-розшукової справи та звернутись за дозволом (рішенням) суду. Під час розгляду подання оперативного підрозділу про необхідність негласного проникнення суддя може вимагати від відповідного органу для ознайомлення матеріали, якими обґрунтовується необхідність цього ОРЗ;

4) розглянувши подання, суддя виносить постанову або дає письмовий дозвіл на проникнення в житло чи інше володіння особи або відмовляє в застосуванні такого заходу;

5) суддя, який дав дозвіл на проведення негласного проникнення, встановлює термін дії дозволу, може подовжити або скасувати його;

6) фактичні дані, отримані в результаті негласного проникнення в житло громадянина, долучаються до кримінальної справи у разі, коли вони визнані доказами у справі. До справи долучається також копія постанови судді про дозвіл на проникнення до житла чи до іншого володіння особи” [6, с. 164–165].

Але після прийняття нового кримінально процесуального кодексу у 2012 році були здійсненні деякі зміни, чинним кримінальним процесуальним законодавством чітко визначено:

- підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема негласного обстеження житла особи;

- порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249 КПК України); 280

- вимоги до постанови слідчого та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251 КПК України);

- випадки проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250 КПК України);

- правила фіксації ходу та результатів проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 252 КПК України);

- заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254 КПК України) та інформації, що не використовується в кримінальному провадженні (ст. 255 КПК України);

- загальні засади використання результатів у доказуванні (ст. 256 КПК України) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256 КПК України)

Цим вимогам відповідають і норми оперативно-розшукового законодавства, які визначають гарантії законності під час проникнення в житло громадянина без його згоди. Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” визначає:

а) негласне проникнення в житло громадянина має винятковий і тимчасовий характер;

б) здійснюється виключно оперативними підрозділами за наявності оперативно-розшукової справи з дозволу суду;

в) матеріали провадження (оригінали подання, постанови судді тощо) зберігаються у відповідному суді за правилами таємного діловодства;

г) якщо протягом шести місяців не встановлено дані, що вказують на ознаки злочину в діях особи, щодо якої здійснювалися ОРЗ, справу оперативної розробки має бути знищено [2].

Однією з гарантій забезпечення прав і свобод громадян є конституційний принцип недоторканності житла, що передбачає не тільки законні підстави, але й правові гарантії недоторканності житла, які полягають у тому, що оперативні підрозділи мають змогу негласно проникати в житло громадянина без його дозволу лише в передбачених нормами права випадках із дотриманням установленого Законом та відомчими нормативними актами порядку. Ст. 31 Конституції України втілила положення Загальної декларації прав людини щодо гарантій таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. В декларації визначено також основні форми кореспонденції: телеграфна, листування, шифрограми тощо. Згідно з цим документом недоторканність кореспонденції належить до основних таємниць людини [6].

За загальною нормою телеграфні повідомлення, телефонні розмови та інша кореспонденція нерідко мають особистий характер. Зазначений принцип стосується відношення не лише його змісту, але й тісно пов’язаний з іншими конституційними принципами, а саме: повагою до гідності людини; невтручання в її особисте життя; правом на свободу думки й слова; вільного висловлювання своїх поглядів і переконань; правом на свободу світогляду й віросповідання; судового захисту прав і свобод. Загальна формула ст. 31 Конституції України свідчить про те, що таємниця листування охороняється законом, конкретизується в чинному законодавстві.

Отже, важливими методологічними засадами забезпечення прав і свобод громадян під час проведення ОРЗ мають бути основоположні приписи Конституції України, яка створила юридичну базу не тільки для всіх галузей

права в державі, але й для розробки чинного оперативно-розшукового законодавства.

1. Основи оперативно-розшукової діяльності». Навчальний посібник. Автори: О. Ю. Анциферов, М.В. Стащак, В. В. Шендрик та ін. / за редакцією С.М. Гусарова. Х.: Вид-во ХНУВС, 2015. 312 С.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: zakon.rada.gov.ua/go/995_043.

4. Конституція України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

5. Про Національну поліцію: Закон України. URL: zakon.rada.gov.ua/go/580-19.

6. Козаченко І. П. Дотримання прав і свобод людини у проведенні тимчасових і виняткових оперативно-розшукових заходів. Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. 2010. № 1 (1). С. 161–169.

***Журавель Валерія**, здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

***Телійчук Віталій Григорович**, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент*

МІСЦЕ І РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У наукових працях із теорії оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу, а також у публікаціях фахівців у галузі кримінального права та кримінології періодично виникають дискусії щодо співвідношення понять «боротьба» та «протидія» як у контексті злочинності загалом, так і щодо окремих видів злочинів. Та все ж таки перевага надається поняттю «протидія злочинності».

Існує думка про те, що протидія злочинності за своїм характером є правоохоронною діяльністю, яку розглядають як багатофункціональне та